

ΑΛΕΚΟΥ ΚΑΖΑΝΤΖΗ

Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΜΑΕΣΤΡΟΥ

Με τὴ σημερινὴ μεγάλη διάφορι τῆς μουσικῆς συναυλίας πρὸ βιβλίου παντοῦ καὶ ἡ ἔργασια πρὸ γίνεσθαι στὰ ὤσια καὶ ἡ ἀπὸ ραδιοφώνου ἀκρόασις κάθε εἴδους μουσικῶν ἔργων, ὁ πολὺς κόσμος μπορεῖ νὰ κρίνῃ ἀρκετὰ σωστὰ ποιά εἶναι ἡ ἀξία τοῦ Α ἢ Β ἐκτελεστοῦ, ἢ ὁ Α τραγουδιστῆς ἔχει καλὴ φωνή, ἢν τραγουδᾷ μετ' τέχνης κ.λ.π.

Ὅσον ἀφορᾷ ὁμοῦ τοὺς μαέστρους, πρὸ κ' αὐτοὶ εἶναι ἐκτελεστοὶ, ἡρμηνευταὶ ἐνὸς ἔργου, ἀδιάφορο ἢν δὲν τὸ παίζουσι οἱ ἴδιοι, χρειάζεται ὄχι μόνον προηγμένο μουσικὸ αἰσθητήριον, ἀλλὰ καὶ ἀρκετὴ πείρα γιὰ νὰ μπορεῖ ὁ ἀκροατῆς νὰ κρίνῃ ἢν πραγματικὰ ὁ καθένας τοὺς εἶναι ἕνας ἀνεπὶ τοῦ τεχνίτης ἢ ὄχι. Ὅπως τὸν παλιὸ καιρὸ ἕνας στιχοπλόκος μετ' φαντασία καὶ ἀφειρευτικότητά ἅμα ταίριαζε καμιάκις χτυπητὴς δημοσκοταλιζέδες μετ' μερικῆς ἐντυπωσιακῆς λέξεως ἢ εἰκόνας ἀνηγορεύετο εὐκόλως ἐπ' ἐμπνευσμένον ποιητὴ ἔτσι καὶ ἕνας μαέστρος μετ' ἀράκι κορμοστασιὰ, μετ' ἁρμονικὰ καὶ ἐπιβλητικὰς τίς κινήσεις τοῦ διανοῦναι ἐπὶ τὴν μαγκιὰ τῆς διευθύνσεως, καὶ σήμερα ἀκόμη γιὰ τοὺς πολλοὺς μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀξίος ἡγήτωρ ἐνὸς συνόλου ἐκτελεστῶν, ὀρχήστρας, βιολίνας ἢ χορωδίας. Γι' αὐτοὺς, ὁ τρόπος μετ' ὃν ὁποῖο κινεῖται μετ' τὴν κίνησι τοῦ δεξιοῦ τοῦ χειριοῦ τὸ σημεῖον τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκτελέσεως καὶ κατόπιν βασταίει τὸ χρονοῦ πρὸς τὸ κομμάτι, ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον στοιχεῖον γιὰ νὰ κρίνουν περὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ. Ζήτημα τὸ νὰ ξέρουν ἢν χρειάζεται καὶ τίποτα παραπάνω. Μάλιστα σὲ παλιότερα χρόνια τοὺς πολλοὺς σὲ μιὰ συναυλία ἐνδιέφερε κυρίως τὸ ποῖος παίζει (ἢν ὄχι ἦρχε σολίστ). Αὐτὸς ἦταν ὁ τεχνίτης. Ποῖος διευθύνει δὲν θεωροῦσαν ἀναγκαῖον νὰ ξέρουν οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ.

Κι' ἢν πᾶσι σὲ πῶ παλιὰ χρόνια ἀκόμη πᾶ ἰδοῦμε πὸς ὄχι ἦρχε καὶ ἀγαθὸς ἐπαρχιώτης γνωρίζων μάλιστα ἀνάγκησιν καὶ γραφῆν πρὸ παρουσιάζεσθαι στὸν ἀειμνηστο τότε πρωθυπουργὸ Δεληγιάννη καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ τὸν βρῆ μιὰ θέσι, νὰ τὸν διορίσῃ κάποιου. Καὶ ὅταν ὁ μακαρίτης τὸν ρώτησε πὸς θέλει νὰ τὸν βάλῃ, σὲ κομμάτι θέσι πρὸ νὰ μὴ χρειάζονται ἀνώτερες γραμματικῆς γνώσεως ὁ ἄλλος μετ' ἄλλο σκέψθη τὸ ἀπήντησε. «Νᾶ, σ' ἐκείνου πρὸς κούναει τὸ χέρι τοῦ τὴν Κυριακὴ στὴν Πλατεία τοῦ Συντάγματος ὅταν παίζουσε τὰ ὄργανα.»

Στὴν ἀφελεία τοῦ βέβαια ὄχι ἦρχε μετὰ καὶ κάποιον κίνητρο φιλαρμονικῆς. Ὅμοιο παλληκάρι ἦταν, κόσμος πολὺς μαζευτόταν, ἦταν καὶ πολλὰ κορίτσια. Ποῖος ἔφερε σ' αὐτὴ τὴν «κόπη» βουλειὰ ἢν δὲν εὐρισκε τὴν τύχη του.....

Καὶ σ' αὐτὴ τὴν ψυχολογία θὰ βροῦμε τὸν πρῶτον

βάκιλλο μετ' ἀρρώστειας πρὸ οἱ Γάλλοι τῆς ἔδωσαν τὴν ποιητικὴν προσωνομίαν «L' amour de la baguette» καὶ πρὸ ἢν οἱ εἰδικὸι ψυχιάτροι δὲν μποροῦν νὰ ἀποφανθοῦν κατηγορηματικὰ εἰς πόσον βαθμὸν εἶναι μεταδοτικὴ πάντως δὲν θὰ μποροῦν νὰ ἀποκλείουσι καὶ τὴν πιθανότητα νὰ εἶναι ἀπὸ τὰς «ἐμπυρέτους». Ἄπ' αὐτὴν μπορεῖ νὰ προσβληθῆ κάθε νέος μουσικός μετ' ταλέντο, μετ' κάποιον ταμπερμέντο πρὸ νὰ τοῦ ζεσταῖν τὸ αἷμα ἔσω καὶ χωρὶς χωρὶς γεμετόν ἀκόμη.....

Ὅταν αἰσθάνεται αὐτὸ τὸ ζέσταμα πρὸ ἔντονον στοῦς φυσικοὺς μουσικοὺς τοισμοὺς ὅπως ὑπάρχουν σὲ κάθε φόρτε πρὸ ἔρχεται στὸ κορφομα ἐνὸς κροσέντο, ὅταν διαπιστώνει πὸς συμβαίνει συχνὰ νὰ ἐπιταχύνεται ὁ παλμὸς τῆς καρδίας τοῦ πάνω σὲ ἕνα αἰσθηματικὸ πινάκισμον, ἀρχίζει νὰ κωριεύεται ἀπὸ τὴν αὐτοπεποιθῆσι πὸς ἔχει μεγάλο ταλέντο γιὰ μαέστρον πὸς θὰ μποροῦσε νὰ μεταγγίξει μετ' τὴ μαγκιὰ του ὅλες αὐτὲς τίς ὁμορφες μεταπτώσεις στοῦς ἐκτελεστοῦς του καὶ μιὰ ἀσφοκτικὴν γεμετὴν οὐδὲν αὐτὸν νὰ ἐπυφμηθῆ, σ' αὐτὸν νὰ ἀπευθωνῆ τίς πρὸ θερμῆς ἐκδηλώσεως καὶ ὁ ἄλλοι ἀπλῶς θὰ παίζουσι, θὰ εἶναι τὰ πλῆθρη πρὸ θὰ δοιοῦνται σὲ ἕνα τοῦ νεύμα. Αὐτὸς θὰ εἶναι ἡ σκέψις, τὸ αἰσθῆσαι ὁ ἄλλοι θὰ εἶναι τὸ μέσον τῆς ἐκδηλώσεως τοῦ ταλέντου του. Καὶ συμπεραίνει ἀκράδαντα ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ οἰοῦμενος δρόμος πρὸ θὰ τὸν ὀδηγήσῃ στὴ «δόξα».

Τὰ «ἔθωματα τῆς τέχνης» εἶναι βέβαια πολλὰ καὶ ὑπάρχουν παντοῦ σὲ δλουτὴ τῆς τοῦς τομεῖς, σὲ ὅλες τῆς τίς ἐκδηλώσεως. Στοῦς μουσικοῦς, στοῦς καλλιτέχνους τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν κ. ὄ. Ὁ κίνδυνος εἶναι μεγαλύτερος ὅταν ἕνας νέος περὰ τὰ 28 ἢ 30 τοῦ χρόνια καὶ δὲν ἔμπερε νὰ κἀν ἀσφαλῆ ἀτοκρικτὴν ἢν πραγματικὰ εἶναι γεννημένος γιὰ μιὰ τέτοια δουλειὰ ἀλλὰ καὶ ἢν ἔχει τὴ σιβερίαν θέλησι νὰ ἐργασθῆ ὄχι σὲ πρὸς γιὰ νὰ πετύχῃ σ' αὐτὸ τὸ ὄρομο πρὸς διάλαξ. Ἐνας πρὸς τὸς πρὸ ἀκάνθινους στὸν ὁποῖο παρουσιεῖ ἡ γοητεία τῶν φίλων αὐτῆς τῆς Κίρκης πρὸς λέγεται μαγκιὰ, εἶναι ὁ δρόμος στὸν ὁποῖο μῆκε κανεὶς μετ' προοπτικὴ νὰ γίνῃ μαέστρος ἢν βάζοντας τὴν ἔμμονον αὐτὴ ἰδέαν στὸ μυαλὸ τοῦ χωρὶς νὰ βεβαιώθῃ ἔγκαιρος ὅτι θὰ πετύχῃ παραμελεῖ τὸ ὄργανον ἢ τὴ βαθειὰ καὶ ἐπίμονη μελέτη τῶν θεωρητικῶν τοῦ πρὸ θὰ τὸν δώσῃ τὸν ἀπαραίτητον ὄπλιμον γιὰ νὰ σταδιοδρομήσῃ ὡς μουσικός.

Γιὰ νὰ γίνῃ κανεὶς ἀληθινὸς μαέστρος βασικὰ προϋποθέσεις εἶναι νὰ ἔχει πολὺ μεγάλο ταλέντο, μιὰ μουσικὴ διαίθεσι, πραγματικῆς καὶ ἀποδεδειγμένης ἀνατερότητας, ἀλάθητο τὸ αἰσθητήριον τῆς ὄψλης μου-

οικής έρμηνείας, ένα θερμό ταμπρατίνο, έξ έντο- κτήν πειρικήτητα που χρειάζεται για νά ξέρη νά μεταδίδει τή σκέψη του στους άλλους και πρωτίστος μία τέλεια άκοή. Αυτά είναι κυρίως τά άποραίτηρα προσόντα μέ τά όποια πρέπει νά είναι έκ φύσεως προ- κισμένος.

Τά έπίκτητα είναι: τέλειες σπουδές στά θεωρητικά άρχίζονται άπό τό σολφές που πρέπει νά τό κατέχει στήν έντέλεια. "Άλλο τόσο τή άρμονία. Βαθείες σπου- δές άντιστίξεως και φούγκας είναι έπίσης κεφαλαίω- δους σπουδαιότητας όσο και τή ένοργανώσεως και ένορχηστρώσεως. Σοβαρότατες έγκυκλοπαίδεικές σπου- δές που νά τού έχουν δώσει μία γενική μόρφωση εκτει- νομένη σέ όλους τούς τομείς τής άνθρώπινης σκέψεως τούς σχετικούς μέ ζητήματα αισθητικής σέ όλους τούς κλάδους τής τέχνης. Μαζύ μέ όλα αυτά ή τέλεια γνώ- σις και ό χειρισμός ενός όργάνου θά άποτελέσουν για τόν δόλιμο τού ένα συμπλήρωμα μείστης σημασίας. Θά ήτο εκόκλιον αυτό τό όργανο νά μή είναι, όπως συ- νή, μόνο τό πιάνο. "Ο μουσικός που πάει για μα- στρος θά έπρεπε πρώτα νά κάνει πολλή μουσική δω- ματίου, ή δυνατόν κουαρτέτο. Σ' αυτή τή μικρή ομάδα θά μή εκριένεστερα από πνεύμα τής ομαδικής έκτε- λέσεως. Τό νά άποτελέση πάλι, ξέροντας καλά τό όρ- γανό του μέλος μιάς συμφωνικής όρχήστρας θά τόν βάλη στό δρόμο τής αξιοποιήσεως όλων του τών μου- σικών γνώσεων ώς που νά μπορέση και μέ τήν πρα- κτική αυτή έξάσκησι νά εξοικειωθή άπόλυτα μέ τήν άτμόσφαιρα τής όρχήστρας που θέλει νά διευθύνη μία μέρα. Πρέπει νά έξη μεγάλη όπομονή για νά φθάση ώς εκεί. Μιά καλή όρχήστρα άποτελείται από καλλι- τέχνας δοκιμασμένης ικανότητας, και στό όργανό τους και στό μουσικό τους καταριτόμό και τήν ειδική πείρα, και για νά τού άναθέσουν νά τή διευθύνη θά περά- σην από ένα σωρό σταθμούς από πολλά κριτήρια ειδικ- όν άνωτέρας περιήχης καλλιτεχνών. "Ένα άπ' αυτά τά κριτήρια—όχι τό μόνον—θά είναι ή εδοξίμη άπο- φοιτήρις του άπό μία άνωτέρας περιήχης σχολή διευ- θύνσεως όρχήστρας, που δέν έγουμε άκόμη στήν Έλλά- δα, άλλα που θά δημιουργηθή όσφαλώς άργότερα.

Και όταν όμως κριση ικανός ν' άνέβη σ' αυτό τό έ- δρανον τών διευθύνσεων πρέπει νά έξη πλήρη έπίγνω- σιν του τι τόν περιμένει άκόμη για νά έπιβληθή. "Η μουσική αυτή οικογένεια τής όρχήστρας στήν άρχή θά τόν ύποδεχθή ώς μέλος της μέ συμπάθεια άλλα και μέ κάποια έπιφύλαξι. Σιγά σιγά θά τόν άναγνωρίση ώς όδιο μάετρο όμα είναι και σεμνός και άντιλη- φθούν όλοι ότι έφρει καλά τή δουλειά του. Αυτά είναι τά «έν οικω» τώρα θά ίδουμή και τά «έν δήμω» που είναι άκόμη σοβαρότερα.

Η ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ ΤΟΥ ΜΑΕΣΤΡΟΥ

Πολύ λίγοι είναι αυτοί που ζέρουν τό μέγεθος τής προπαθείας που πρέπει νά καταβάλη ένας μαέ- στρος για νά άνταποκριθή στις άπαιτήσεις μιάς έκτε- λέσεως που οι τακτικοί άκροαται τή θέλουν όχι μόνο άφρον, στό τεχνικό μέρος και στόν άπόλυτο συγχρο- νισμό αλλά και στήν ύλη άπόδοσι του έργου που άξι- σούν νά είναι και συναρπαστική εις θερμότητα άλλα και νά έξαρσι και ποιήσι όταν τέτοιο είναι τό περι- εχόμενον του έργου που παίζεται. "Όλα αυτά έξορτι- νώνται άπό τήν όσο τό δυνατόν τέλεια προετοιμία κατά τας δοκιμάς. Φυσικά ό μάεστρος πρέπει νά έχει μελε- τήσει καλά και τις πιο άπόκρυφες πτυχές του έργου

που διευθύνει και νά τό έχει ψυχολογήσει βαθεία στή γραμμή στήν έννοια και στό στίλ άνάλογα στή έπο- χή που είναι γραμμένο και στήν προσωπικότητα του συνθέτου.

"Επομένως ούσιωδέστατο σημείο τής δουλειάς του είναι νά έχει καταστρώσει ένα τέλειο πλάνο πώς θά χρησιμοποιήση τό διαβήσιμο για κάθε δοκιμή χρόνο που είναι πόλύτιμος, και άφού μελήτηση καλά κάθε έργο και από άπόψεως διαρκείας και τεχνικών δυσκο- λιών νά προύπολογισή πότες είναι ό άπαιτούμενος χρόνος για νά άρμωσθή καλά ή έκτέλεσις και επί πο- σους χρειάζεται για τό όλον πρόγραμμα. "Αν πέρη έξω στους ύπολογισμούς του κινδυνεύει νά παρουσιάση κάτι τό άσφο όπότε τόσο τό χειρότερο και γι' αυτόν και για τό συγκρότημα που διευθύνει άλλα και γι' α- τή τήν έπιβολή τής άληθινής τέχνης.

Και είναι ατόντονον ότι πρέπει νά ξέρη νά πρα- τή μία αούτηρά πειθαρχία γιατί άνατρέπεται ατόος ό προύπολογισμός που έχει καταρτισθή υπό τήν προ- ύπόθεσι ότι δέν έπιτρέπεται νά χάνεται κατά τις δοκι- μέες ούτε λεπτό. Πρέπει νά φροντίζη νά έχει γίνει ή ά- παιτούμένη προπαρασκευή από όλους. "Εκτελεσται, όρ- γανα και μουσικά κομμάτια νά είναι έν τάξει ώστε νά άρχισή ή δοκιμή άκριβώς τήν ώρισμένη ώρα και όλοι εδοιάθετοι και γεμάτοι όρεξι νά πέρουν μέρος σ' αυτή τήν ιεροτελεστία τής έκτέλεσεως μιάς Συμφωνίας, που τέτοια πρέπει νά τήν θεωρούν όλοι.

Αυτός είναι που θά όωρη αυτόν τόν τόνο που θά δημιουργηθή αυτή τήν άτμόσφαιρα μέ τό ταλέντο του, μέ τήν έπιβολή του, μέ τό ήθος του. Πρέπει έπί πλέον νά έξη μία ψυχολογική άνωτέροτητα που θά τόν κάνει νά μπαίνη μέσα στήν ψυχή του κάθε συναργάτου του ώς και μία έξαιρετική παρουσία πνεύματος που είναι πρωταρχικής σημασίας και δή κατά τας δημοσιές έκτε- λέσεις όπου πρέπει νά είναι κύριος. τής καταστάσεως έναντι παντός άπροόπου.

"Αντίθετα πρός ό,τι θά νομίζουν πολλοί ό «φιλέ- νος» μάεστρος δέν πρέπει νά παραύεται κατά τις δοκιμές σέ μακρηγορίες για τό πνεύμα ή τήν ιδέαν του έργου. Νά είναι «έπιγραμματικός» στις έξηγήσεις του. "Η μουσική που βγήκε από μάτι άληθινού συνθέτη μιλάει μόνη της και δέν χρειάζεται πορά ή θερμου- γός ύποβολή του για νά είναι πλούσια ή άπόδοσις τής συστασμένης τής σκέψεως και τού αισθητήριου ό- λων τών καλλιτεχνών τής όρχήστρας. Σ' αυτή τήν ώ- ραία ψυχική συνεργασία δέν τούς πειράζει άν ό μαέ- στρος είναι και λίγο σκληρός στις παρατηρήσεις του άρκει νά είναι άπόλυτα ουστές και ούσιώδους σημα- σίας για τήν έκτέλεσι του έργου. Τόν θέλουν έπίσης νά κατέχη στόν ύψιστο βαθμό τήν ψυχολογία του ... σταματήματος τής όρχήστρας κατά τις δοκιμές τήν ώρα που δλοθέρεμα παίζουσι μία φράσι. Πρέπει ή μουσι- κή του θέλησις που θέλει νά έπιβάλη έκείνη τήν ώρα ξαναρχίζοντας τήν έρμηνεία της νά έξη τόση άνωτε- ρότητα ώστε νά αισθανθούν όλοι τό άπόλυτον τής ά- νάγκης νά συμφορωθούν μ' αυτήν, νά διαρρώσουν νά συντρέξουν όσο μπορούν νά έπιτευχθή «αί τι πιο ιδανικό, τό άληθινό άνωτερο. Και όλα αυτά πρέπει νά τελειώνουν τήν κανονική ώρα τής λήξεως τής δοκιμής έστα και άν ό ψυχικός κόμος του μάεστρου για νά έξη τήν πλήρη του ικανοποίησιν θά αισθανέται πώς χρειάζεται κάποια παράτασι σ' αυτή τήν ώραία συνεργα- σία. Δέν έχει παρά νά καταρτίση ουστό τον προ- ύπολογισμό του.... Εύόνητον μέσα σ' όλα πώσο σιδερέ-

νια πρέπει να είναι και η ψυχική και η σωματική άντοχή του.

Άλλου είδους δυσκολίες πρέπει να υπερπηδήσει ο μαέστρος του μελοδράματος που έχει να κάνει με τραγουδιστές, με ορχήστρα, με κόρο, με μπαλέτα κ.λπ. Μέσα σ' όλα πρέπει να ξέρη να «καλύψη», να ξέρη να κάνει να μη γίνεται ει δυνατόν αντιληπτός κανένας πρόσωπος. Έστω και μικρός, έκτροχιασμός ενός από όλους αυτούς τους παράγοντας.

Και ύστερα από την έντατική αυτή προσπάθεια πάλι καλά ότι ο άφαντος αυτός ήρωας που με Όλυμπιαν γαλήνη καθήμενος στο έδρανό του κατευθύνει, ρυθμίζει, καθοδηγεί τα πάντα, όταν η έπιτυχία είναι μεγάλη, καλούμενος κοινή βοή επί σκηνής δέχεται μαζί με τους πρωταγωνιστές του έργου τις έπευφημίες και τα χειροκροτήματα ενός ένθουσιώδους πλήθους που αποτελούν το ελάχιστον φόνον τιμής και εδγνομοσύνης γι' αυτόν και το τιτάειον έργον, τους κόπους και τις εϋθύνες που έπωμίζεται όταν αναλαμβάνει την διεϋθύνει ενός μελοδράματος.